

Keskustelua – Diskussion

Viroon kansallinen kartasto – liki 500 historiallisen kartan kokoelma

Virossa juhlistettiin loppuvuodesta 2019 useita korkeakoulutuksen ja maantieteen yliopisto-opetuksen merkkipaaluja. Tarton yliopisto täytti 100 vuotta vironkielisenä yliopistona (vaikka se onkin perustettu jo vuonna 1632) samoin kuin Tarton yliopiston maantieteen osasto. Viron vapaussodan loppuaikana Tarton yliopisto avattiin uudelleen 1.12.1919. Samalla aloitettiin myös vironkielinen yliopisto-opetus. Tarton yliopiston juhlavuoden ja viron kielellä annettavan yliopisto-opetuksen kunniaksi virolaiset maantieteilijät päättivät koota itsenäisen Viron historialliset kartat yhdeksi kartastoksi. Esimerkkinä ja innoittajana toimi kansallinen *Suomen kartasto*, jonka ensimmäinen painos ilmestyi jo vuonna 1899 ja oli laatuaan ensimmäinen maailmassa. Viron kansallinen kartasto *Eesti rahvusatlas – The national atlas of Estonia* julkaistiin 12.11.2019 Tallinnassa. Toinen esitys pidettiin Tartossa 19.11.2019 (kuva 1).

Kuva 1. Viron kansallinen kartasto (*Eesti rahvusatlas – The national atlas of Estonia*) esillä julkistustilaisuudessa 19.11.2019 Viron kansallisarkistossa Tartossa. (kuva: Andres Tennus, Tarton yliopisto).

Aloitteen Viron kartaston kokoamiselle teki Tarton yliopisto maantieteen apulaisprofessori Taavi Pae. Hän toimi myös kartaston kokoajana (kuva 2). Vuosien saatossa Taavi Paen kiinnostus karttoihin ja virolaisten karttojen kerääminen johti siihen,

Kuva 2. Viron kansallisen kartaston kokoaja apulaisprofessori Taavi Pae (vasemmalla) esittelee julkistustilaisuudessa 19.11.2019 Viron historialle merkittäviä karttoja Tarton yliopiston rehtorille Toomas Asserille (keskellä) sekä kansallisarkiston edustajalle Priit Pirskolle (oikealla). (kuva: Andres Tennus, Tarton yliopisto).

että koossa oli valtava määrä materiaalia. Niin tuli ajankohtaiseksi koostaa niistä painettu kansallinen kartasto. Se toteutettiin Viron opetus- ja tiedeministeriön kansallisen tutkimusohjelman *Estonian language and cultural memory II, 2014–2018* myöntämällä rahoituksella. Kartaston kokoamisessa auttoivat Tarton yliopiston maantieteen osasto, Viron kansalliskirjasto (*Eesti Rahvusraamatukogu*) sekä Viron kansallisarkisto (*Eesti Rahvusarhiiv*).

Haaveesta todeksi

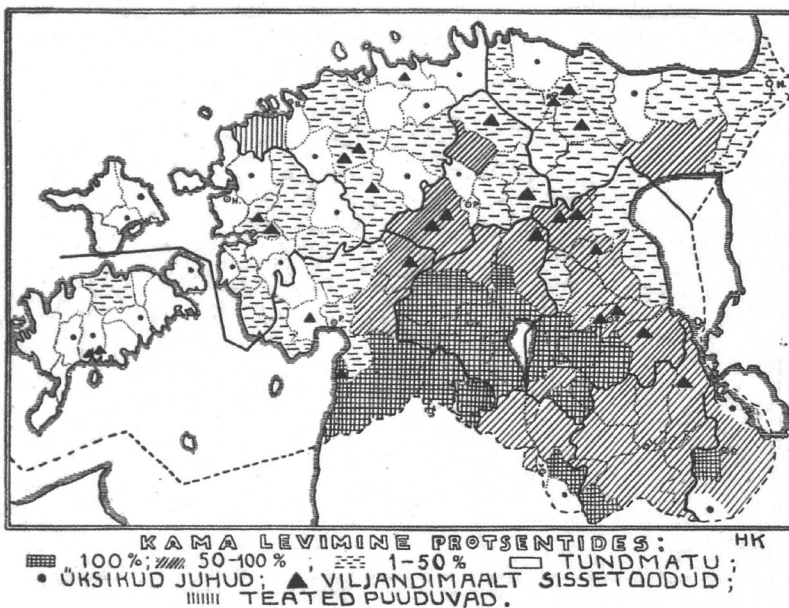
Virossa maantieteilijät ovat haaveilleet omasta kansallisesta kartastosta jo vuosisadan ajan Viron itsenäistymisjulistuksesta lähtien. Haavetta ovat vahvistaneet Suomen ja Viron maantieteilijöiden tiiviit suhteet ja yhteistyö. Nyt ilmestyneen teoksen syntyyn ovat vaikuttaneet kaksi merkittävää maantieteilijää. Suomalainen maantieteilijä J.G. Granö toimi Tarton yliopiston ensimmäisenä maantieteen

professorina vuosina 1919–1923 jättäen Tarttoon pysyvän jalanjäljen ja suomalaisen vaikutuksen virolaiseen maantieteen yliopisto-opetukseen ja tutkimukseen. Granön vaikutusta kansallisiin kartastoihin lisää se, että hän toimi *Suomen kartaston* kolmannen painoksen toimittajana vuonna 1925. Eräs Granön oppilaista Tarton yliopistossa oli August Tammekann, joka väitteli tohtoriksi Helsingin yliopistossa vuonna 1932. Hänestä tuli Tarton yliopiston maantieteen ylimääräinen professori vuonna 1930, jonka jälkeen hänet nimitettiin tädeksi professoriksi vuonna 1934. Vuonna 1940 Tammekann palasi Suomeen ja Helsingin yliopistoon, ja vuodesta 1953 lähtien hän toimi professorina maantieteen laitoksella.

Tammekannin merkitys Viron kartografialle ja nyt ilmestyneelle Viron kansalliskartastolle on suuri. Hän oli mukana perustamassa Viron luonnontieteilijöiden seuran kartografista komiteaa, jonka tehtävänä oli valmistella 400 karttaa ja diagrammia Viron kartastoa varten. Valitettavasti vain ensimmäinen kartta Viron korkeussuhteista ehdittiin julkaista ennen kuin toinen maailmansota ja Neuvostovallan aika keskeyttivät työn vuosikymmeniksi. Viron itsenäisyyden palauttamisen jälkeen vuodesta 1991 lähtien kiinnostus kartaston kokoamiseksi kasvoi. Tiedossa olleet merkkitapahtumat loppuvuodesta 2019 saivat kokoamiseen uutta vauhtia. Työhön saatu viisivuotinen rahoitus mahdollisti viimein kartaston kokoamisen.

Laaja kokoelma karttoja – myös digitaalisenä

Nyt julkaistu Viron kartasto (*Eesti rahvusatlas*) on kokoelma Viron kartografista perinnettä. Se sisältää karttoja koko Viron historian ajanjaksolta esitellen Viron luontoa ja yhteiskuntaa. Teos kokoaa eri alojen tietoa kartografisessa muodossa sekä suurelle yleisölle että ammattilaisille. Huomionarvoista on se, että kartasto esittelee kattavasti eri-ikäisiä karttoja. Lisäksi kaikista kartoista on kirjoitettu kuvaus sekä viroksi että englanniksi. Teksteissä kuvataan muun muassa historiallisten karttojen alkuperää. Karttoja on kaikkiaan lähes 500, ja ne on ryhmitelty kuuteen ylätasoon teemaan (yleiskartat, luonto, yhteiskunta, kulttuuri, historia ja sekalaiset kartat), jotka on edelleen jaoteltu 36 alateeman mukaan. Vaikka kartasto noudattelee tyyppillistä jäsentelyä luonnonmaantieteestä yhteiskunnallisiin teemoihin, on kartasto kuitenkin hyvin monipuolinen kokoelma erilaisia karttoja. Yleisten ja odotettavissa olevien karttojen (kuten vesistökartta ja väestökartta) lisäksi erityisiä helmiä ovat kartat käsiin kuvioinnin alueellisista eroista tai talkkunajauhon käytöstä eri osissa Viroa (kuva 3). Lisäksi teos esittelee karttoja, jotka on valmistettu epätavallisista materiaaleista kuten esimerkiksi puusta, kankaasta tai metallista. Kartasto ei kuitenkaan sisällä historiallisia kaupunkikarttoja eikä historiallisia karttamaisia graafeja, jotka on aiemmin julkaistu muualla. Tämä kartasto ei myöskään ole tavallinen tilastollisen vuosikirjan

Kuva 3. Esimerkki Viron kansallisen kartaston erikoisimmista kartoista. Etnografi Helmi Kurrik (1929, kuva 74) on tutkinut talkkunajauhon (vir. *kama*) käytön yleisyyttä Virossa. Pisteet tarkoittavat yksittäisiä havaintoja. Kolmiot puolestaan kuvaavat sitä, että talkkunajauho on tunnistetusti tuotu Viljandimaan maakunnasta, jossa talkkunajauhon käyttö on ollut yleisintä.

karttavisualisointi, kuten kansalliset kartastot joissakin muissa maissa ovat olleet.

Kaikki 36 alateemaa päätyvät uusimpiin ja ajan-kohtaisimpiin karttoihin kyseisestä teemasta. Tämä havainnollistaa samalla lukijalle nykyaikaisten karttojen mahdollisuuksia ja tarkkuutta. Uusimmat kartat on laatinut kartografi Triin Laur yhdessä eri alojen asiantuntijoiden ja kartaston toimitusneuvoston kanssa. Vaikka teoksen pääpaino on historiallisissa kartoissa, joita on määrällisesti enemmän, kartaston tekijät panostivat etenkin uusien karttojen laatimiseen. He kertoivat, että tosiasiaa viisivuotisessa hankkeessa käytettiin melkein yhtä paljon aikaa uusien karttojen aineistojen kokoamiseen, muokkaamiseen ja visualisointiin kuin historiallisten karttojen kokoamiseen.

Kartaston lopussa on kaikista kartoista lähdeviite ja kirjastotunnus, jolla kartta löytyy digitaalisena Viron kansallisesta kirjastojärjestelmästä ESTER:stä. Kartastoa tehdessä skannattiin monia sellaisia karttoja, joita ei ollut aikaisemmin tallennettu digitaaliseen muotoon. Monet jo aiemmin skannatut kartat puolestaan skannattiin tämän kartastoprojektin aikana paremmalla resoluutiolla. Näin projekti edisti

karttojen taltiointia digitaalisiin arkistoihin. Tämän myötä kartastotyö osaltaan auttoi taltioimaan Viron kartografisia perinteitä tuleville sukupolville.

Kartoista, kartografiasta ja historiasta kiinnostuneille tämä kartasto on mielenkiintoista luettavaa. Karttoja katsellessa kuluu aika kuin siivillä, koska kokoelma sisältää niin erilaisia ja mielenkiintoisia karttoja Virosta. Mikäli tämä kartasto kiinnostaa, tilaaminen onnistuu helposti julkaisijan (Regio OÜ) internetsivujen kautta.

KIRJALLISUUS

Kurrik, H. (1929). Kama. *Eesti Rahva Muuseumi aastaraamat* V, 170–184.

Pae, T. (toim.) (2019) *Eesti rahvusatlas – The national atlas of Estonia*. Tartu, Tartu Ülikooli geograafia osakond & Regio OÜ.

AGE POOM^{1,2} & PETERI MUUKKONEN¹
Geotieteiden ja maantieteen osasto,
Helsingin yliopisto¹
Maantieteen osasto, Tarton yliopisto²